

Анастасія Юріївна Крикун,
старший викладач
кафедри методики та психології
дошкільної і початкової освіти
Інституту післядипломної педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

УДК 376-056.45:378.046-021.68

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В статті розглядається процес формування професійної готовності педагогів к роботі з одарёнными дітьми в умовах післядипломного педагогічного образования. Обращено внимание на проблему участия педагога в трансформировании научно-педагогических идей в его практику. Рассматриваются вопросы формирования профессиональной готовности педагогов к работе с одарёнными дітьми.

Ключевые слова: професійна готовність, післядипломне педагогічне образование, особистісно орієнтована модель, одарённые діти.

In the article the process of forming of professional readiness of teachers is examined to work with the gifted children in the conditions of pedagogical education. Paid attention to problem of participation of teacher in transforming of scientifically-pedagogical ideas in his practice. The questions of forming of professional readiness of teachers are examined to work with the gifted children.

Key words: professional readiness, післядипломне pedagogical education, personality oriented model, gifted children.

Прогресивні тенденції у розвитку суспільства спонукають вчених та педагогів-практиків більше уваги приділяти проблемам формування творчої особистості кожної дитини, реалізації особистісно-зорієнтованого підходу; активно сприяти вихованню інтелектуально-творчої еліти нації. У навчальних закладах мають бути створені сприятливі умови для пошуку, підтримки й стимулювання інтелектуально та творчо обдарованих дітей і молоді, самореалізації їх в умовах сучасного суспільства. Освітній процес, зорієнтований на особистість, заохочує дітей вірити у свої сили, бути собою, спонукає до реалізації особистісних можливостей, спонтанного й щирого самовираження, внутрішньої активності, і, як наслідок, розкриття потенціалу.

Відомий філософ Конфуцій 2,5 тисячі років тому радив наставникам і вчителям поєднувати нові ідеї з перевіреними концепціями, навчати тільки через діяльність, пристосовуватися до індивідуальних потреб учнів з різними стилями навчання, формувати моральні цінності і створювати всім дітям рівні можливості для отримання знань.

У сучасному світі, де швидко відбуваються різноманітні зміни, необхідно зупинитися і прислухатися до висловів минулого, адже глибинна мудрість підказує, як треба робити. На етапі розвитку педагогічних ідей і впровадження нових концепцій, важливо головне – пам'ятати про роль вчителя у формуванні осо-

бистості маленького громадянина, незалежно від його стану та здібностей.

Проте, як зазначає Л. О. Макрідіна, в освітній ситуації має місце діалектичне протиріччя між соціально-педагогічною потребою у розв'язанні проблеми розвитку здібностей і обдарувань дітей та відсутністю цілеспрямованої підготовки вчителя до цієї діяльності, ще на вузівському етапі підготовки спеціаліста [5]. Тому, в системі післядипломної педагогічної освіти, важливо оновити зміст педагогічного процесу для вчителів щодо психолого-педагогічної підготовки до роботи з обдарованими дітьми, за рахунок розробки та впровадження нових курсів, програм змістових модулів та спецкурсів. А також сприяти їх самоосвіті в роботі з обдарованими дітьми у міжкурсний період.

Проблема готовності до педагогічної діяльності висвітлена в сучасній науковій літературі з різних позицій: зміст і структура основних педагогічних умінь (О. А. Абдуліна, С. Н. Кісельгоф, В. О. Сластьонін); професійно-психологічна готовність (М. Ф. Веселовська, П. С. Левшенко, Д. І. Узнадзе); обґрунтування і структурно функціональний аналіз діяльності педагога (О. А. Абдуліна, О. І. Щербаков); сутність і структура фахової компетентності педагога (Г. В. Беленька).

Однак, аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що, незважаючи на значну увагу до процесу освіти обдарованих дітей, проблема формування професійної готовності вчителів до роботи з ними не зна-

йшла розв'язання в системі професійної та післядипломної педагогічної освіти.

Метою нашої статті є розкриття змісту підготовки вчителів до роботи з обдарованими дітьми, в системі післядипломної педагогічної освіти, обґрунтування значення їх професійної готовності, визначення структури професійної готовності.

Щоб отримати об'єктивні результати готовності педагогічних кадрів до роботи з обдарованими дітьми, необхідно визначити критерії оцінки і показники ступеня професійності вчителя. Такими критеріями можуть бути [6]:

1. Рівень спеціальних знань з проблем педагогіки та психології обдарованості, технології роботи з обдарованими дітьми.

2. Уміння розробляти та впроваджувати стратегії розвитку, навчання та виховання обдарованих дітей на основі індивідуальних ознак обдарованості.

3. Рівень самоактуалізації особистості, як інтегрованого показника здатності вчителя до самовдосконалення, саморозвитку, творчості.

4. Рівень позитивної професійної мотивації до роботи з обдарованими дітьми.

5. Низький рівень професійного вигорання вчителя.

Важливо систематично вивчати в Інститутах післядипломної педагогічної освіти стан готовності вчителів різних категорій до роботи з обдарованими дітьми, використовуючи різноманітний інструментарій і засоби (співбесіди, анкетування, створення проблемних ситуацій, опитування, тестування тощо).

Рівень готовності вчителів до роботи з обдарованими дітьми, певним чином, впливає на результативність навчання і виховання дітей. Як зазначають науковці, певному рівню готовності вчителя може відповідати певний рівень навченості, вихованості і розвитку дитини. Наприклад, результати дослідження С. А. Ледньової [4] щодо впливу підготовки, стажу роботи, фаху вчителя на об'єктивність оцінки обдарованості учнів показали, що на адекватність оцінки впливає фах (вчителі початкових класів більш об'єктивні від вихователів), стаж роботи (більш спостережливими виявилися вчителі зі стажем 4–10 років), а також фактор власних інтелектуальних та творчих здібностей учителя.

Формування готовності до професійної діяльності є актуальною проблемою для психолого-педагогічної теорії та практики професійної освіти. Розглядаючи проблему готовності вчителів до роботи з обдарованими дітьми, необхідно зупинитись на з'ясуванні поняття «професійна готовність учителя».

Проблема готовності досліджувалась теоретиками та практикаками різними шляхами, причому, одні акцентують увагу структурних складових, інші – на сутності. Поняття «готовності» трактується з різних позицій як: сукупність властивостей та характеристик особистості; активність спрямована на діяльність, регулятор діяльності; сукупність знань, умінь та навичок; особистісне утворення; функціональний стан тощо.

Наведемо деякі визначення поняття «готовність до педагогічної діяльності». Так, на думку А. Ф. Ли-

ненко, готовність є інтегроване особистісне утворення, що характеризується обраною прогнозованою активністю особистості, під час підготовки і введення в діяльність [2].

В. Л. Ортинський зазначає, що готовність науково-педагогічного працівника до професійної педагогічної діяльності полягає у засвоєнні повного складу спеціальних знань (предмета, навчальної дисципліни, курсу), психолого-педагогічних дій у вищому навчальному закладі та соціальних відносин, у сформованості та зрілості професійно значущих і громадських якостей особистості. Іншими словами – професійна готовність до педагогічної діяльності передбачає професійну кваліфікацію та певну сукупність особистісних властивостей. Необхідно зазначити, що велика кількість підходів до тлумачення готовності вчителів до професійної діяльності не взаємовилучають один одного, а розширюють і поглиблюють уявлення про складність і багатогранність професійно-педагогічної готовності [1].

Зауважимо, що на сьогодні у визначенні структурних компонентів готовності не існує єдиної думки. Аналіз психолого-педагогічних джерел показав, що дослідники професійної готовності основними її складовими вважають знання, вміння і навички, мотиви діяльності та особистісні якості. Узагальнення досліджуваних матеріалів дає нам можливість визначити основні компоненти готовності вчителів до роботи з обдарованими дітьми. Вона визначає психологічну та педагогічну готовність. Психологічна готовність містить мотиваційно-ціннісний компонент та особистісний. До складу педагогічної готовності входять змістовий та операційно-оціночний компоненти.

Педагогічна готовність – це сукупність знань, умінь та навичок у сфері навчання, виховання та розвитку обдарованих дітей. Змістовий компонент відображає наявні теоретичні знання.

Критеріями цього компонента є сформованість знань щодо сутності навчання і розвитку дітей з обдарованістю, їх особливостей реалізації у навчально-виховному закладі.

Для формування готовності вчителів необхідно застосовувати в системі підвищення кваліфікації наступні форми роботи:

- тематичні дискусії;
- конференції з обміну досвідом;
- слухання лекцій з елементами дискусій;
- практичне ознайомлення з досвідом роботи вчителів на базі освітніх установ;
- виконання творчих робіт слухачами;
- тренінги;
- консультації, спрямовані на розв'язання конкретних проблем чи питань, пов'язаних з реалізацією освіти обдарованих дітей;
- тренінги для науково-педагогічних працівників вищих педагогічних закладів освіти за спецкурсами;
- тренінги для керівників освітніх закладів з питань створення спеціального освітнього середовища, в умовах загальноосвітнього навчального закладу;

– розробка, видання методичних та інформаційних матеріалів тощо.

Розвиток (формування) професійної готовності педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми, досягається завдяки реалізації психолого-педагогічних умов [5]:

1. Оновлення змісту післядипломного педагогічного процесу (введення тематичних курсів для педагогічних працівників різних категорій, з проблеми психолого-педагогічної підготовки педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми; впровадження тренінгів, семінарів-практикумів; коригування тематики курсових робіт згідно з означеною проблемою; розробка відповідних післякурсів завдань).

2. Керівництво науково-методичною та науково-дослідною діяльністю педагогічних працівників у післякурсів період.

3. Розробка моделі професійної готовності вчителів до роботи з обдарованими дітьми та моделі формування професійної готовності.

Структура професійної компетентності вчителя може бути розкрита через дві групи педагогічних вмінь, а саме: 1) уміння, що характеризують теоретичну готовність; 2) практичну готовність до професійної діяльності.

До змісту теоретичної готовності вчителя довгий час вносили сукупність психолого-педагогічних знань. Однак, теоретична готовність вчителя передбачає наявність аналітичних, прогностичних, проєктивних та рефлексивних вмінь: правильно діагностувати ситуацію взаємодії, виділяти й формулювати основне педагогічне завдання та засоби його оптимального розв'язання, планувати зміст, форми, методи та прийоми педагогічної діяльності, передбачати результати тощо.

Зміст практичної готовності виявляється у зовнішніх уміннях, тобто в діях, які можна побачити. До них відносяться організаторські та комунікативні вміння. Такі вміння вимагають наступне: формувати потребу у співпраці в умовах спілкування та спільної діяльності, стимулювати самостійність, активність та творчість, досягати соціально-психологічної єдності з вихованцями.

Філософський аспект можна виділити у змісті професійної підготовки в системі післядипломної педагогічної освіти, згадуючи про взаємозв'язок загального, особливого й індивідуального [1]:

1) компонент змісту – це фундаментальні знання в галузі педагогіки, які здобуваються у процесі вивчення нормативних, обов'язкових педагогічних дисциплін. У структурі цього змісту провідне місце займають знання про закономірності, принципи та методи навчання, шляхи наукової організації навчально-виховного процесу, дитину, як об'єкт і суб'єкт виховання;

2) процес підвищення кваліфікації вчителів буде ефективним тоді, коли буде можливість самостійного вибору;

3) самостійна робота слухачів за інтересами, спрямована на розвиток індивідуальних творчих здатностей, здібностей індивідуального стилю діяльності.

Основні побоювання вчителів пов'язані з розумінням власного дефіциту знань в галузі педагогіки, з не-

знанням форм і методів роботи з обдарованими дітьми. Тому, науково-теоретична підготовка тісно пов'язана з практичною готовністю вчителя, яка була набута у різних видах діяльності слухача. Зміст практичної підготовки полягає в його педагогічних уміннях.

Отже, можна зробити висновок, що якісна спеціальна підготовка вчителя, у системі післядипломної педагогічної освіти, самоосвіта, а також практична взаємодія з обдарованими дітьми, у процесі чого завоюються нові знання, формуються вміння, виробляються навички, позитивно впливає на розвиток особистості обдарованої дитини. З обдарованими дітьми можуть працювати вчителі, які володіють педагогічними здібностями, мають професійну підготовку, що забезпечує їм сформованість компонентів професійної готовності та готовності до організації навчання обдарованих вихованців. Підвищення кваліфікації у використанні спеціальних методів навчання і виховання обдарованих дітей може істотно змінити установку вчителів до практики такої освіти.

Таким чином, підготовка педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми, в системі післядипломної педагогічної освіти, спрямована на розвиток (оволодіння) необхідними професійними знаннями, вміннями, професійно-значущими якостями. Така підготовка може здійснюватися у межах самоосвіти, на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників та у процесі методичної роботи. Результатом такої підготовки є сформована готовність вчителя – комплексна характеристика особистості, яка володіє теорією і технологією цієї роботи та ефективно її здійснює.

Використані літературні джерела

1. В. Демченко. Готовність педагогічних кадрів до роботи з обдарованими школярами та її зв'язок з результативністю їх навчання, виховання і розвитку // *Нова педагогічна думка*, 2008. – № 2. – С.14–26.
2. Василюк А. Сучасні освітні системи / А. Василюк, Р. Пахоцінський, Н. Яковець. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2002. – 139 с.
3. Возрастная психология взрослых / Под ред. Б. Г. Ананьева. – Л., 1971. – 165 с.
4. Леднева С. А. Детская одарённость глазами педагога // *Новая школа*, 2003. – №1. – С. 80–83.
5. Макрідіна Л. О. Формування у педагогів професійної готовності до роботи з обдарованими дітьми в умовах післядипломної освіти // *Нова педагогічна думка*, 2007. – №4. – С.13–25.
6. Макрідіна Л. О., Гура Т. Є. Психолого-педагогічні проблеми професійної готовності педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми // *Актуальні проблеми психології*. – Т. 6. *Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога* : Зб. наук. праць / За заг. ред. С. Д. Максименка. – «BONA MENTE», 2002. – Вип. 3. – Ч. 2. – С. 280–284.
7. Чайкіна Н. О. Комплекс психологічних методів дослідження професійної адаптації молодого вчителя / Н. О. Чайкіна. – К., 1997. – 79 с.